

در مؤسسه حفظ میراث شهید حکیم، کمیته علمی وجود دارد که آثار فکری او را با دقت گزینش می‌کند، غلط‌های املائی و محتوایی آن را بر طرف می‌کند و در اختیار عموم قرار می‌دهد. انتشار سخنرانی‌ها در رسانه‌ها شرایط خاص خود را دارد. ساختار کادرها و کمیته‌های علمی مؤسسه حفظ میراث شهید حکیم که مسئولیت گزینش و تصحیح آثار شهید را بر عهده دارند چگونه است؟

این مؤسسه دارای هشت بخش است و فعالیت‌های آن در دو محور تقسیم می‌شوند. در یک محور کادرهای متخصص فنی و اجرایی فعال هستند و محور دوم را کادرهای علمی تشکیل می‌دهند. کادرهای این بخش از علما و فضلا هستند که از اندیشه‌های سیاسی و دینی شهید محراب آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم شناخت کافی دارند. این یک مسئله بسیار اساسی است. همان‌گونه که می‌دانید شهید حکیم یک سیاست‌مدار با پشتوانه دینی بود. مانند امام خمینی (ره). از نظر سیاسی امکان ندارد عملکرد و رفتار سیاسی امام خمینی (ره) را با جرح بوش مورد همسنجی قرار داد. در این همسنجی، پشتوانه‌های فکری و دینی یک سیاست‌مدار مهم است. دیدگاه‌های امام خمینی با جرح بوش و امثال بوش به کلی متفاوت است. همه طرح‌ها و دیدگاه‌های علمی و فکری و اجتماعی و اقتصادی شهید حکیم، جنبه‌های سیاسی دارد. لذا کادرهای این مؤسسه که مسئولیت بازنگری و تدوین آثار شهید محراب را بر عهده دارند باید از اندیشه‌های سیاسی او شناخت کافی داشته باشند.

آیا آمار از تعداد کتاب‌ها و جزوه‌هایی که در این چهار سال گذشته از سوی مؤسسه انتشار یافته در اختیار دارید؟
در مجموع تا کنون تعداد ۳۵ کتاب و جزوه با تیراژ بالا از آثار شهید حکیم از سوی این مؤسسه انتشار یافته است. برخی از این کتاب‌ها پس از بازنگری تجدید چاپ شده و برخی دیگر برای اولین بار است که منتشر می‌شوند.

این کتاب‌ها در کدام کشورها توزیع می‌شوند؟

بیشتر این کتاب‌ها در حال حاضر در عراق توزیع می‌شوند. به تازگی تیراژ وسیعی از این کتاب‌ها را در اختیار دانشگاه‌های سراسری عراق قرار داده‌ایم. به طور مثال کتاب «امام خمینی» که یکی از آثار ارزشمند شهید حکیم است به کتابخانه همه

کمیته علمی وابسته به مؤسسه هر چند مدت یک بار طرح‌هایی را برای انتشار آثار شهید حکیم ارائه می‌دهد. این کمیته سعی دارد در انتشار این آثار همچون آثار علمی محض و آثار علمی سیاسی تعادل را رعایت کند. ما نمی‌خواهیم شهید محراب را فقط یک شخصیت علمی معرفی کنیم، همچنان که نمی‌خواهیم او را یک شخصیت سیاسی محض معرفی کنیم.

محور دوم: بازنگری و تجدید نظر در ادبیاتی است که در دوران حیات شهید حکیم انتشار یافته‌اند. مؤسسه حفظ میراث شهید حکیم احساس کرد که برخی آثار علمی منتشر شده در دوران آیت‌الله حکیم دارای برخی اشتباهات چاپی و محتوایی است که لازم دانستیم آنها را اصلاح نماییم. محور سوم: انتشار اندیشه‌های علمی و فکری شهید سیدمحمدباقر حکیم از طریق نشر سخنرانی‌ها و یا فرازهایی از سخنرانی‌های او در رسانه‌های اطلاع‌رسانی و یا اینترنت است. تا کنون صدها مقاله علمی در این زمینه در رسانه‌های ماهواره‌ای عراق و دیگر کشورها انتشار یافته است. در حقیقت تلاش برای انتشار این دیدگاه‌ها در این مرحله حساس دلایل گوناگون دارد. یکی از امتیازات شهید آیت‌الله حکیم این است که خالق طرح‌های ژرف و تحلیل‌های واقع‌بینانه و منطقی بود. در عین حال توانست دیدگاه‌هایش را جمع‌بندی کند و طرح وحدت اسلامی را ارائه دهد و توده مردم را به وحدت فرا خواند. ممکن است برخی طرح‌ها که در جوامع اسلامی مطرح می‌گردند واقع‌بینانه بوده باشد اما، فرجام آن به یکپارچگی مسلمانان آسیب می‌رساند. برخی صاحب‌نظران درباره وحدت اسلامی طرح‌هایی ارائه می‌کردند. اما، در عین حال از برخی اصول چشم‌پوشی می‌کردند شهید سیدمحمدباقر حکیم در طرح‌های خود هرگز از اصول اسلامی چشم‌پوشی نمی‌کرد، و می‌توان گفت که طرح‌های او جامع و منطقی بود.

این مؤسسه در چه زمانی تأسیس شد و اهداف آن چیست؟

مؤسسه حفظ میراث شهید محراب آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم در اول ماه محرم سال ۱۳۸۳ هجری شمسی پس از گذشت شش ماه از شهادت آیت‌الله حکیم تأسیس شد. یکی از دلایل تأسیس این مؤسسه این است که شهید حکیم میراث عظیم و گرانبهایی از دستاوردهای فکری و علمی از خود برجای گذاشت. سخنرانی‌های عدیده‌ای که در آنها پیرامون مسائل سیاسی، علمی و اجتماعی سخن گفته است، حدود چهار هزار و پانصد سخنرانی است. این در حالی است که صدها گفت‌وگوی مطبوعاتی و رادیو تلویزیونی و سایر فعالیت‌های علمی ایشان از این رقم سخنرانی‌ها مستثنی است. شهید سیدمحمدباقر حکیم نماد حوزه و دانشگاه بود. نقش هماهنگ کننده و تحکیم ارتباط میان حوزه‌های علمی و دانشگاه‌ها را ایفا می‌کرد. او پیام‌رسان اندیشه‌های حوزوی به دانشگاه‌ها و انعکاس دهنده دستاوردهای علمی و آکادمیک دانشگاه‌ها به حوزه‌های علمیه دینی بود.

در حال حاضر مؤسسه حفظ میراث شهید حکیم اهداف و برنامه‌های خود را در چند محور دنبال می‌کند:

محور اول: انتشار سخنرانی‌های منتشر نشده شهید حکیم است. این سخنرانی‌ها پس از تصحیح و بازنگری و واژه‌نگاری به صورت کتاب منتشر می‌شوند. تاکنون کتاب‌های متعددی با عناوین مختلف انتشار یافته و در اختیار علاقه‌مندان قرار داده شده است. کتاب امام خمینی (ره) یکی از کتاب‌های ارزشمندی است که دیدگاه‌های شهید سیدمحمدباقر حکیم درباره بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران را بیان می‌کند. این کتاب در دوران حیات شهید حکیم چاپ نشد اما، پس از شهادت ایشان، مؤسسه حفظ میراث این شهید بزرگوار، به خاطر اهمیت افکار و اندیشه‌های شهید حکیم درباره امام خمینی و نظر به اهمیت شخصیت امام خمینی (ره) به انتشار آن مبادرت کرد.

کتاب تفسیر سوره ممتحنه، کتاب تفسیر سوره حدید، و کتاب تفسیر سوره الصف، بخشی از کتاب‌هایی هستند که توسط این مؤسسه انتشار یافته‌اند. این کتاب‌ها نیز در زمان حیات شهید حکیم منتشر نشده بودند.

درآمد

خالق طرح‌های ژرف و تحلیل‌های واقع‌بینانه...

گفت‌وگوی «شاهد یاران با حجت‌الاسلام سیدمحمود حکیم

مسئول مؤسسه حفظ و نشر میراث شهید محراب سیدمحمدباقر حکیم

حجت‌الاسلام سیدمحمود حکیم فرزند آیت‌الله شهید سیدمجید حکیم است. شهید سیدمجید حکیم پسر عموی شهید محراب سیدمحمدباقر حکیم در سال ۱۹۸۶ در زندان حزب بعث در بغداد به شهادت رسید. سیدمحمود حکیم در سال ۱۹۸۳ همراه یک گروه ۵۴ نفره از اعضای خاندان حکیم بازداشت و در سال ۱۹۹۱ پس از شکست ارتش عراق در جبهه جنگ کویت، و در پی سرکوب قیام سراسری مردم عراق آزاد شد. او در سنین جوانی و پس از پایان تحصیلات دانشگاهی سرگرم تحصیل در حوزه علمیه نجف اشرف شد که در حال حاضر نیز همچنان ادامه دارد. وی اکنون مسئولیت اداره مؤسسه حفظ و نشر میراث شهید محراب آیت‌الله سیدمحمدباقر حکیم را بر عهده دارد.

آیت‌الله حکیم هنگام صعود به غار حرا، محل نزول وحی.

شکی نیست که شهید حکیم در دوران جنگ سرد و در دوران تضاد و رقابت میان اردوگاه سوسیالیسم و اردوگاه سرمایه‌داری می‌زیسته است. اندیشه‌های شرق کمونیست و غرب سرمایه‌دار در محافل علمی و سیاسی جهان حکومت می‌کردند. جوامع اسلامی نیز میان آن دو اندیشه سردر گم بوده‌اند. بنابراین، شهید صدر با طرح دیدگاه‌های اسلام درباره سوسیالیسم و سرمایه‌داری طرح‌های جامعی درباره فلسفه اسلامی و اقتصاد اسلامی ارائه کرد. پیروزی انقلاب اسلامی در

دانشکده‌ها و مراکز آموزش عالی دانشگاه‌های ده‌گانه عراق ارسال شده است. همه می‌دانند که این مراکز روزی پایگاه‌های نشر اندیشه‌های حزب بعث و اندیشه‌های سکولار بوده‌اند.

تیراژ این کتاب چند نسخه بوده است؟

تیراژ چاپ اول کتاب امام خمینی (ره) پنج هزار نسخه بوده و اکنون در صد چاپ دوم آن هستیم. پس از چاپ اول این کتاب متوجه شدیم که مقالات و سخنرانی‌های فراوانی از شهید محراب آیت‌الله حکیم درباره امام خمینی در آرشیو مؤسسه وجود دارد که قصد داریم آنها را در چاپ دوم این کتاب اضافه کنیم.

به جز عراق، تعداد زیادی از این کتاب‌ها را به کشورهای حوزه خلیج فارس نیز ارسال کردیم.

در ماه‌های اخیر، مؤسسه حفظ میراث شهید محراب، تعداد زیادی از آثار منتشر شده خود را به کشورهای شمال آفریقا ارسال کرده و در صدد است دامنه ارتباط خود را با همه کشورهای عربی و مراکز فرهنگی اروپا گسترش دهد.

ارسال آثار شهید حکیم چه واکنش‌هایی در پی دارد؟ آیا از اندیشه‌های او استقبال می‌شود؟

آری. بسیاری از افرادی که این آثار به دستشان می‌رسد، پیام می‌فرستند و تشکر می‌کنند.

این آثار برای چه تیپ افرادی ارسال می‌شود؟

مؤسسه حفظ آثار شهید حکیم این کتاب‌ها را برای شخصیت‌های علمی و سیاسی جهان اسلام ارسال می‌کند. اخیراً مقادیر زیادی از این کتاب‌ها برای شخصیت‌های علمی و دانشگاهی لبنان ارسال شده است. همچنین تعدادی از این کتاب‌ها را برای پادشاه بحرین و برخی وزیران دولت این کشور نیز فرستاده‌ایم.

اکنون انتشار چه آثاری را بیشتر در برنامه دارید؟ آیا کتاب‌های علمی و جهادی و تفسیر را در دستور کارتان دارید؟

کمیته علمی وابسته به مؤسسه هر چند مدت یک بار طرح‌هایی را برای انتشار آثار شهید حکیم ارائه می‌دهد. این کمیته سعی دارد در انتشار این آثار همچون آثار علمی محض و آثار علمی سیاسی تعادل را رعایت کند. ما نمی‌خواهیم شهید محراب را فقط یک شخصیت علمی معرفی کنیم، همچنان که نمی‌خواهیم او را یک شخصیت سیاسی محض معرفی کنیم.

از سوی دیگر ملاحظه کردیم که افکار عمومی جهان عرب و به خصوص افکار عمومی عراق به طرح‌ها و تئوری‌های علمی و سیاسی نیاز دارند. من این مسئله را به روشنی در عراق احساس کردم که مردم فقط به تفسیر «سوره حمد» نیاز ندارند. این گونه موضوعات آنان را اشیاع نمی‌کند. مردم از شما انتظار دارند «نظریه سیاسی اسلام» را برای آنها شرح دهید. آنها می‌خواهند بدانند که مفاهیم و ابعاد نظریه سیاسی اسلام چیست.

برای تأمین این نیاز ضروری، کتاب «المنهاج التقافی، السیاسی والاجتماعی» را گردآوری کردیم. این کتاب تا حدودی نظریه سیاسی اسلام را مطرح می‌کند. در این کتاب درباره موضوع ولایت فقیه و همچنین ولایت ایالت‌های دولت اسلامی بحث شده است.

اکنون این کتاب در برخی نهادهای عراق از جمله سازمان بدر و مؤسسات وابسته به شهید محراب تدریس می‌شود. این کتاب تا به حال سه بار تجدید چاپ شده و نسخه‌های آن کمیاب شده است.

در چهار دهه گذشته که اندیشه‌های سوسیالیستی و سرمایه‌داری حاکم بود، آیت‌الله شهید سیدمحمدباقر صدر با تألیف کتاب‌های فلسفه ما و اقتصاد ما نیاز جوانان تحصیلکرده در جهان اسلام را بر طرف کرد. اکنون اندیشه‌های شهید محراب آیت‌الله حکیم تا چه اندازه می‌تواند نیازهای فکری نسل حاضر را برآورده کند؟

جوانان مسلمان پاسخ گوید. اما، تردیدی نیست که می‌تواند بخشی از نیازها را تأمین کند. می‌تواند به برخی پرسش‌ها پاسخ دهد. اصولاً نهضت علمی همواره در حال تکامل و پویایی است و روز به روز دیدگاه‌ها و اندیشه‌های تازه‌تری مطرح می‌شود.

آیا با محافل و مجامع اهل سنت عراق هم ارتباط دارید؟

آری. بدون شک ارتباط و همفکری وجود دارد. در سومین کنگره بزرگداشت شهید محراب که اردیبهشت ماه گذشته در نجف اشرف برگزار شد، یکی از پژوهشگران شرکت کننده استاد دانشگاه و از برادران اهل سنت بود. او از مقام علمی و فکری شهید محراب تجلیل و قدردانی کرد و شرکت‌کنندگان را به ارزیابی اندیشه‌ها و دیدگاه‌های سیدمحمدباقر حکیم فراخواند. این استاد دانشگاه داوطلبانه تقاضا کرد در این کنگره شرکت و دیدگاهش را بیان کند.

مؤسسه حفظ میراث شهید محراب تاکنون سه کنگره در سطوح دانشگاهی برگزار کرده که هیچ یک از اساتید حوزه‌های علمیه در آن شرکت نداشته‌اند. اکنون بسیاری از اساتید و پژوهشگران با اندیشه‌های شهید حکیم تعامل دارند.

شهید محراب آیت‌الله حکیم در زمان حیات خود نهادهای انقلابی و علمی گوناگونی را اداره می‌کرد. همچون مجلس اعلی انقلاب اسلامی عراق، و مجمع جهانی اهل بیت (ع). آیا مؤسسه حفظ میراث روابط با علمای اهل سنت و شخصیت‌های جهانی را ادامه می‌دهد؟

در اساسنامه مؤسسه حفظ میراث شهید محراب تصویب شده که وظیفه اصلی این مؤسسه تداوم راه شهید محراب است. بنیانگذاران مؤسسه متعهد شده‌اند که این راه را ادامه دهند. اصولاً مسئله تقرب بین مذاهب اسلامی یکی از آرمان‌های ولای شهید سیدمحمدباقر حکیم بوده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌کنید به علت اوضاع بحرانی داخلی عراق روابط با علمای جهان اسلام تاکنون محدود بوده و گسترش نیافته است. چرا که فعالیت‌های مؤسسه به جهان تشیع محدود نبوده و همه جهان اسلام را در بر دارد.

آیا دامنه فعالیت مؤسسه در داخل عراق به مناطق شیعه‌نشین محدود است یا سایر مناطق را نیز در بر می‌گیرد؟

دامنه فعالیت‌های مؤسسه سرتاسر خاک عراق را در بر دارد و در بسیاری از مناطق شمالی و جنوبی کشور دفاتر دایر کرده است. اما، با توجه به شرایط امنیتی نامساعد عراق تاکنون نتوانسته‌ایم در برخی مناطق دفاتر دایر کنیم. البته با بسیاری از شخصیت‌های مذهبی و محافل اجتماعی مناطق سنی نشین غرب عراق ارتباط داریم و نشریات مؤسسه را به دست آنها می‌رسانیم. ■

ایران هم، یکی از مهم‌ترین مراحل سرنوشت‌ساز تاریخی به شمار می‌رود. به محض اینکه انقلاب به پیروزی رسید و حضور عملی به خود گرفت، معادلات جهانی دگرگون شد. در دو دهه پس از پیروزی انقلاب، جوانان مسلمان گرایش‌های مادی‌گرایی را نمی‌پذیرفتند و دوران کمونیسم و مادی‌گرایی سپری شد و در طرز تفکر جوانان مسلمان تحول بنیادین روی داد. از آن پس، این جوانان به اصول برپایی دولت اسلامی و چگونگی و شروط استقرار آن می‌اندیشیدند.

با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران طرز فکر جوانان مسلمان به کلی تغییر کرد. جنبش‌های اسلامی برادران اهل سنت پس از انقلاب ۲۲ بهمن شکل گرفتند و فعال شدند. درست است که سازمان اخوان المسلمین حضور دیرینه در کشورهای اسلامی دارد، اما این سازمان‌ها در پی پیروزی انقلاب اسلامی در ایران فعالیت‌شان را قوی کردند و نظام‌های حاکم را به مبارزه طلبیدند. بدین ترتیب شهید محراب آیت‌الله حکیم برنامه‌ها و فعالیت‌های فکری خود را بر پاسخ‌گویی به خواسته‌ها و مشکلات جوانان متمرکز کرد. او به پرسش‌های جوانان

بدین ترتیب شهید محراب آیت‌الله حکیم برنامه‌ها و فعالیت‌های فکری خود را بر پاسخ‌گویی به خواسته‌ها و مشکلات جوانان متمرکز کرد. او به پرسش‌های جوانان مسلمان درباره زمان و شرایط حرکت مجتهدان و فقهای مسلمان پاسخ گفت.

مسلمان درباره زمان و شرایط حرکت مجتهدان و فقهای مسلمان پاسخ گفت. هر چند که او از اندیشه‌های مارکسیسم شناخت کافی داشت و به قول شهید سیدمحمدباقر صدر کتاب فلسفه ما را بازنگری کرده بود. اما، او اندیشه و فکر خود را روی روشن نمودن شرح وظایف امت و حاکم شرع اسلامی متمرکز ساخت. اکنون جامعه اسلامی با شرایط نیم قرن گذشته فرق می‌کند و پرسش‌های جدیدی مطرح شده که باید به آنها پاسخ داده شود.

شهید محراب آیت‌الله حکیم برای پاسخ‌گویی به نیازهای فکری جوانان کتاب‌های «نقش اهل بیت» و «راه و روش فرهنگی و سیاسی و اجتماعی در اسلام» و «تفسیر سوره الصف» و «جامعه انسانی» را نوشته است. من نمی‌گویم که این دیدگاه‌ها و افکار می‌تواند به همه پرسش‌ها و خواسته‌های